

Ny teknologi for ældre mennesker

AF FRANK LUNDE, NAV SIKTE

Randi og Olav

Vi vil dele historien om Randi og Olav med jer. De var så heldige at have mennesker omkring sig, der ikke så isolation som en del af at blive gammel, og som havde et håb om, at teknologien kunne komme disse mennesker til hjælp.

Randi er 93 år og Olav er 86. De lever et stille liv i en ældrebolig i en by på Sørlandet. I nærområdet findes der et sundhedscenter, butikker og datteren bor kun nogle få minutters gang derfra.

Randi havde sit arbejdsliv i den lokale Brugs. Hun passede frugtdisken og lavede ellers almindeligt forefaldende arbejde, som man nu gør i en mellemstor fødevarerbutik. Da hun var ca. 60 år mærkede hun, at hørelsen begyndte at blive dårlig. Hun opsøgte en læge, og han henviste hende til den lokale øre-næse-hals afdeling på det lokale centralsygehus. Der kunne man fastslå, at Randi havde et betydeligt høretab, og man anbefalede, at hun snarest burde begynde at bruge høreapparat. Dem, der har forsøgt sig med høreapparat, ved, at det er en vanskelig proces, men Randi klarede det udmærket. Herefter brugte hun høreapparat hele tiden, og hun havde stort udbytte af det.

Randi kunne så fortsætte i sit job helt til hun blev pensioneret. Hun stoppede med sit arbejde, da hun fyldte 67 år, og gik ind i en periode som en meget aktiv pensionist med foreningsarbejde, husflid og læsning som de vigtigste interesser.

Olav er lidt yngre end Randi, men han blev pensioneret tidligere pga. sit fysisk krævende erhverv og de skader, han pådrog sig i sin arbejdskarriere. Han har arbejdet som anlægsarbejder og snedker, og han var en del væk fra hjemmet.

At blive gamle sammen

Endelig da Randi og Olav blev pensionister kunne de tilbringe meget tid sammen, og den første tid som pensionister blev en

lykkelig tid for dem. De solgte deres hus og flyttede i pensionistbolig. For første gang i deres liv behøvede de ikke at bekymre sig om økonomien, og deres børn var velplacerede i egne liv – og ikke langt fra hvor de selv boede.

Døvblindhed og afasi

Men så begyndte den vanskelige tid for dem. Da Randi nåede midten af 80'erne begyndte synet at blive dårligere og dårligere. Makuladegeneration førte til, at centralsynet forsvandt på begge øjne, og også hørelsen blev nu så dårlig, at hun selv med høreapparat ikke kunne opfatte tale. Hvis man råbte ind i mikrofonen til høreapparatet, kunne hun for så vidt godt opfatte, hvad der blev sagt. Men hun kunne ikke længere læse avisen, bortset fra de største overskrifter. Når hun ikke kunne forstå det, som folk råbte til hende, måtte man ty til pen og papir. Hun klarede at læse meget store bogstaver, skrevet med tusch, og herefter var det måden, man kunne kommunikere med hende på.

Også Olav oplevede sin del af helbredsproblemerne. Han var frisk og rask helt frem til sin 80 års dag. Dagen efter 80 års fødselsdagen opstod der en blodprop, der satte sig fast i en blodåre i venstre side af Olavs hjerne. Den førte til, at en væsentlig del af hjernen blev skadet for altid. Olav mistede vigtige funktioner: I første omgang blev han rullestolsafhængig, han kunne ikke snakke, og han havde vanskeligt ved at forstå, hvad der blev sagt til ham. Olav måtte igennem en langvarig behandling og rehabilitering, og han var i lange perioder borte fra sin kære Randi. Efter rehabiliteringen viste det sig, at Olavs skader ikke var så alvorlige, som først frygtet: Han fik talens brug igen, men stemmen var meget svag, og det var næsten umuligt for ham at ytre sig i fuldstændige sætninger. Det blev mest til, at han udtrykte sig med ét ord af gangen. Han kunne ikke længere læse og skrive. Han kunne godt gå selv ved at bruge en krykke.

Efter Olavs sygdom og Randis radikale sansetab var situationen håbløs for parret, som havde levet så lykkeligt sammen gennem hele livet: De kunne ikke længere kommunikere med hinanden. Olav forstod, hvad Randi sagde til ham, men han kunne ikke snakke så højt, at Randi kunne høre vha. høreapparatet. Han kunne ikke skrive nogen beskeder til hende, og hun fik større og større vanskeligheder med at følge med i, hvad der skete rundt om hende.

Hjælp fra støttesystemet for døvblinde

Randi og Olavs datter har en sundhedsfaglig uddannelse og via egen læge fik hun involveret Andebu Kompetansesenter for Døvblinde. Efter et indledende besøg blev det bestemt, at man skulle søge hjælp hos SIKTE for at finde ud af, om der fandtes tekniske løsninger, som parret kunne have nytte af. SIKTE priorerede sagen højt, og man tog ud til dem med kufferten fuld af løsninger. Vi mødte Randi, som var meget interesseret i at prøve nye ting, og Olav - som var stille - og næsten kunne se ud, som om han havde givet op.

Teknisk løsning for kommunikation

Her er løsningen, som vi så, at Randi kunne drage nytte af:

- En god 19" LDC skærm på en terminalarm, monteret på et stativ nær Randis stol
- En bærbar datamaskine koblet til skærmen
- Dataprogrammet CommTerm, indstillet med meget store bogstaver (158) og med en farveopsætning (svarende til gul), som passede Randi.

Den, der ville sige noget til Randi, kunne nu skrive det ind via tastaturet på datamaskinen, mens Randi kunne svare tilbage på vanlig måde. Siden vi måtte bruge meget store bogstaver, og fordi Randis læsehastighed var så tilpas langsom, måtte vi sætte hastigheden ned i aflæsningen. Dette gjorde, at den, der skrev til Randi, kunne benytte den hastighed, de ønskede, mens fremvisningen på skærmen til Randi foregik i et tempo, som hun kunne forholde sig til.

Men hvad med Olav

Fortsat kunne Olav ikke snakke med Randi på egen hånd. Olav kunne ikke skrive og læse længere, og et vanligt tastatur var ikke nyttigt for ham. Et af SIKTES andre arbejdsområder er Alternativ og Supplerende Kommunikation (ASK). Det var naturligt for os at medbringe erfaringer og arbejde med hjælpemidler til denne gruppe for at løse det foreliggende problem. Derfor kunne vi ved næste forsøg foreslå følgende løsning for Olav:

- En trykplade (Flexiboard USB) med symboler/billede.
- Trykpladen var programmeret med sætninger, som var vigtige for Olav, for at han kunne udtrykke sig til Randi.
- Trykpladen blev koblet til datamaskinen og blev brugt sammen med CommTerm og et program, som læser teksten op med en stemme.

Når Olav trykkede på et symbol, blev sætningen, som var koblet til, sendt til Randis skærm, samtidig med, at sætningen blev læst op for Olav. Dermed fik han en tilbagemelding på, hvad han havde trykket på, og han havde mulighed for at give besked om, at han havde skrevet forkert, hvis det var det, der var tilfældet.

Olav var glad for princippet i denne pladestyring, men det var van-

skeligt på kort tid at finde ud af, hvilke beskeder der skulle ligge i styrepladen. Randi og Olavs datter arbejdede videre sammen med faderen om dette. I dette arbejde brugte de programmet Flexiladder.

Ikke længere behov for hjælpemidlet

Trykpladen blev nyttig i mange situationer, og den var en støtte for parret i en periode, selvom denne kommunikationsform har sine betydelige svagheder.

Andebu Kompetansesenter var en vigtig medspiller i dette arbejde, og de blev også en vigtig støtte for Randi i arbejdet med at få involveret medicinsk ekspertise for at bedre hendes syn og hørelse. Efter en undersøgelse på synsafdelingen på det lokale sygehus, kunne man fastslå, at Randi udover sin maculadegeneration også havde udviklet grå stær (Cataract). Efter en operation blev hendes syn forbedret.

Andebu sørgede også for, at Randi blev henvist til Rigshospitalet for udredning til Cochlear Implantat (CI). Selv om Randi nu var godt over 90 år, fik hun indopereret CI. Det var med stor spænding, at apparatet blev slået til nogle uger efter operationen, og glæden var stor, da det viste sig, at CI'en fungerede over al forventning. Dermed var Randi nu blevet hørende igen, og hun og Olav kunne genoptage deres samtaler.

Dataudstyret kunne nu leveres tilbage til hjælpemiddelcentralen. Men det havde opfyldt sin rolle i en meget vanskelig periode i disse menneskers liv. Det kunne tilbyde en dårlig erstatning for det, som vi anser som en naturlig samtale, men kunne også tilbyde en tråd af kommunikation mellem ægtefællerne. ■

Kilder/links

Mere information om hjælpemidler og hjælpemiddelsystemet i Norge findes på den norske arbejds- og velferdsforvaltningen (NAV)'s hjemmeside – www.nav.no.

Læs mere om programmet Commterm 2:
<http://www.volar.no> Lyng, K & Svingen, E.M (2001).

Kortlægningen af alvorlig kombineret sansetab hos ældre.
NOVA rapport 9/2001 (URL: <http://www.nova.no/index.gan?id=543&subid=0>)

Læs mere om forfatterne/opfinderne på NAV Center for IKT-hjælpemidlers hjemmeside- www.nav.no/sikte.

Læs mere om trykpladen Flexiboard:
<http://www.mikrov.dk/sw7284.asp>

Intellikeys er en alternativ trykplade, som også kan benyttes:
<http://www.fanoef-soft.dk/>

Kontaktinformation

Frank Lunde, NAV SIKTE
Telefon: +47 90 97 01 62
E-post: frank.lunde@nav.no